

שיעור בהיסטוריה של הארץ הזו ליובל נח הררי

הררי מאמין שמצע היסטורי משותף והתבוננות נכוחה בעבר הם המפתח לפיוס ולשגשוג של כל תושבי המרחב שבין הירדן לים. אך הנרטיב ההיסטורי שהוא מציע לוקה בעיוורון חמור, ומתעלם מהגורמים המרכזיים שעיצבו את חיינו בישראל-פלסטין

מאת: יוסף רפפורט 17.11.2025 שיחה מקומית

יובל נח הררי כתב טקסט אופטימי, [שפורסם ב"הארץ"](#) בשבוע שעבר תחת הכותרת: "שני סיפורים מופרכים מלבים את הסכסוך על הארץ הזאת. אין לו שום סיבה אמיתית". התקווה שהוא נוטע ראויה להערכה. הוא מאמין שמצע היסטורי משותף והבנה משותפת של עברה של הארץ הם המפתח לפיוס ולשגשוג של כל תושביה. מטרתו היא לקדם דיאלוג, שבו שתי התנועות הלאומיות יוותרו על השקרים שהן מספרות לעצמן ויתבוננו נכוחה בעבר, כדי ליצור עתיד טוב יותר.

נכון, אבל. בפועל, הנרטיב ההיסטורי שהררי מציע לוקה בעיוורון חמור לגבי מהות הזהות התרבותית הפלסטינית ולגבי תפקיד הקולוניאליזם המערבי במאה השנים האחרונות. יש בו ניתוק מוזר ממה שייחודי לארץ הזאת, מהקדושה שלה ומההרס השיטתי של הנוף הפיזי והאנושי שלה – מאז 1948, ובמיוחד בשנתיים האחרונות. הנרטיב שהוא מציב כל כך לוקה בחסר, כל כך פגום, עד שאינו יכול להיות בסיס לדיאלוג. זו אינה טהרנות או דקדקנות של בעלי מקצוע. יש כאן התעלמות מהגורמים המרכזיים שעיצבו את חיינו בארץ הזאת, שאינה הולמת את אחד ההיסטוריונים המשפיעים בעולם. כדי להמחיש חוסר זה, אתמקד כאן בחמישה מושגים, חמישה ערכים, שנשמטו לחלוטין מהטקסט של הררי.

1. השפה הערבית

לפי הררי, התנועה הלאומית הפלסטינית נוצרה יש מאין בתקופה המודרנית. לתושבי הארץ שחיו כאן באלפיים השנים שחלפו מאז המלכות היהודית של הורדוס לא היתה עצמאות פוליטית, ולכן גם לא זהות ייחודית משלהם. זה פשוט לא נכון.

בואו ניקח לדוגמה את השפה הערבית. לא ניתן לדעת זאת ממאמרו של הררי, אבל תושבי הארץ מכל הדתות דיברו ערבית כשפת היומיום שלהם לפחות מאז המאה התשיעית, ובדרום הארץ גם קודם לכן. הם דיברו ערבית בניבים ייחודיים לארץ, כתבו ויצרו בערבית ואספו את הידע שלהם בספריות ציבוריות ופרטיות בירושלים, עזה ועכו. במשך אלף שנים לפחות, הערבית איחדה את תושבי הארץ, ויחד עם סגנונות הבנייה ושיטות החקלאות, היתה כלי ליצירת תרבות מקומית ייחודית.

תושבי הארץ השתמשו בשפה הערבית כדי לבטא את זיקתם למרחב שנקרא בפיהם פלסטין. הכובשים הערבים הקימו במאה ה-7 את ג'נד פלסטין, המשך ישיר לפרובינציית פלסטינה הביזנטית. כשהגיאוגרף הירושלמי אל-מקדסי, בן המאה העשירית, נשאל למוצאו בעת ביקור בשיראז, הוא ענה: "אנא פלסטיני". הכתובת על קבר הקדוש אבו אל-עון (שהיה במקור מג'ל'וליה אך נקבר ברמלה), שנפטר במאה ה-15, מהללת אותו כראש הטריקה (מסדר) הסופית [הקאדרית](#) בפלסטין. חכם ההלכה אל-דמדאשי, עזתי בן המאה ה-17, כתב ספר המונה את שבחיהן הרוחניים של פלסטין וירושלים.

זו לא היתה זהות לאומית במובן המודרני, אבל תושבי השטח בין הירדן לים, עם ירושלים ורמלה כבירותיו הרוחניות והמנהליות, הקנו לשם פלסטין משמעות ייחודית בתוך המרחב המזרחי תיכוני, הערבי והאסלאמי.

2. ירושלים

זה נראה מובן מאליה, אבל מכיוון שהעיר מוזכרת במאמרו של הררי רק כבדרך אגב – פעם אחת עם ערים אחרות, ופעם כמושא געגועים יהודי – צריך לומר שירושלים והמקומות הקדושים שבה הם לב ההיסטוריה של הארץ, בוודאי באלפיים השנים האחרונות.

קדושת העיר, כפי שהתפתחה עבור בני הדת היהודית באלף השנים לפני הספירה, הוכפלה ושולשה באלף הראשון אחרי הספירה. הקמת כנסיית הקבר הקדוש במאה ה-4 הפכה את העיר למרכז עלייה לרגל עבור חסידי הדת המרכזית של האימפריה הרומית והביזנטית. הקמת כיפת הסלע ומסגד אל-אקצא בסוף המאה השביעית ותחילת השמינית, מעל חורבות בית המקדש היהודי, מנכיחה את הקדושה האסלאמית לכל בא בשעריה.

האוניברסליות של ירושלים שינתה את אופייה של הארץ, והפכה אותה מפרובינציה נידחת של אימפריות רחוקות לארץ הקודש – אדמה נחשקת על ידי מי שמבקש את קרבת האל האחד. הסכסוך בין יהודים לפלסטינים אינו סכסוך דתי, אבל לתנועות הלאומיות הללו יש ממד דתי שלא ניתן להתעלם ממנו, שהשלכותיו חורגות מגבולות הארץ הזאת ושיש לו משמעות עבור מיליארדי אנשים בעולם.

לא פחות חשוב מכך, ההיסטוריה של ירושלים היא היסטוריה של מרחב משותף, שאינו ניתן לחלוקה. הר הבית ממחיש, יותר מכל מקום אחר, כמה היהודים והפלסטינים מחוברים זה לזה בחבל הטבור. כפי שתנועת "ארץ לכולם" טוענת כבר יותר מעשור, רעיון ההפרדה בין יהודים לפלסטינים בארץ הזו הוא רעיון עוועים, משלל סיבות דמוגרפיות, תרבותיות וכלכליות. אבל אין דוגמה טובה יותר לחוסר היתכנותה של הפרדה כזאת מאשר השכבות ההיסטוריות של הר הבית / אל-חרם א-שריף.

3. הצהרת בלפור

מדינת ישראל חבה את קיומה להבטחה שניתנה לתנועה הציונית על ידי לורד בלפור ב-1917 – הבטחה שעוגנה בשטר המנדט שניתן לבריטניה על ידי חבר הלאומים אחרי מלחמת העולם הראשונה. מי שמתעלם מכך, כפי שעושה הררי, חוטא לאמת ההיסטורית.

העסקה שנחתמה ב-1917 שירתה את שני הצדדים. בריטניה מצאה פתרון לבעיית ההגירה של יהודים ממזרח אירופה, והבטיחה בעלת ברית נאמנה בלב המזרח התיכון העוין. בתמורה, המנדט הבריטי התחייב להקמת ישות פוליטית יהודית בארץ, תמיכה שאפשרה הגירה יהודית והקמת מוסדות יהודיים לאומיים.

כפי שראינו בשנתיים האחרונות, גם אחרי מאה שנה, התלות ההדדית בין מדינת ישראל למדינות המערב ממשיכה להיות אחד הגורמים המרכזיים בעיצוב החיים בארץ ובמזרח התיכון בכלל. המושג "קולוניאליזם התיישבותי" מאוד מעצבן ישראלים-יהודים. התגובה האמוציונלית הזאת נובעת בעיקר מהיעדר הבחנה בין ניתוח היסטורי להכרעה מוסרית.

קולוניאליזם התיישבותי היה תופעה מרכזית בסדר העולמי במאות ה-18 וה-19. בתקופה זו של התקדמות טכנולוגית ורפואית, מדינות אירופיות ייצאו את עודף האוכלוסין שלהן, ובייחוד אוכלוסיות חלשות או שוליות, לקולוניות ברחבי העולם. בריטניה עשתה זאת בהצלחה רבה יותר מכל מתחרותיה. בצפון אמריקה ובאוסטרליה, קבוצות המהגרים נישלו והשמידו, לעיתים קרובות במכוון, את האוכלוסיות המקומיות, בדרכן ליצור חברות אוטופיות, משגשגות וחופשיות.

הבטחת בלפור לציונים היתה המשך טבעי, אם כי מאוחר, למדיניות שהוכיחה את עצמה כמועילה ביותר לאינטרסים של האימפריה במאות השנים הקודמות. יש דמיון מובהק בין הדוגמאות ההיסטוריות של קולוניאליזם התיישבותי שנתמך על ידי בריטניה באוסטרליה או בקנדה, לבין מדיניות נישול הפלסטינים על ידי התנועה הציונית.

כנגד השימוש בקולוניאליזם התיישבותי כמסגרת לניתוח היסטורי של הציונות, הררי טוען כי היהודים שהיגרו לארץ ראו בה מולדת היסטורית, באופן שונה ממהגרים שנשלחו או יצאו לאוסטרליה או דרום אפריקה. אבל גם אם אין חולק על החוויה הסובייקטיבית של המהגרים הציונים, האם ניתן לראות

הבדל בין הפרקטיקות של הציונות לבין ההתיישבות בארה"ב? אותה תמיכה אימפריאלית, אותו סוג של מיעוטים דתיים ומרוששים השואפים להמציא את עצמם מחדש באדמה ריקה מאדם לבן.

וגם ברמה הסובייקטיבית, האם ניתן להוכיח כי אוסטרלים או אמריקאים פחות קשורים לארץ שאלה היגרו אבותיהם מאשר ישראלים, רק בגלל הזיקה ההיסטורית היהודית לארץ? וחשוב מכל, האם הניתוח של הקולוניאליזם ההתיישבותי כתופעה היסטורית מוביל למסקנה כי יש לגרש את צאצאי המהגרים לאוסטרליה או לצפון אמריקה חזרה לארצות מוצאם?

אנחנו יכולים, אפילו חייבים, להבין את ההקשר הקולוניאלי של הציונות, באופן השוואתי ואנליטי. בטווח הארוך אין דרך אחרת לדיאלוג ישראלי-פלסטיני על ההיסטוריה המשותפת והעתיד המשותף. זה לא אומר שהקיום היהודי בארץ כיום אינו לגיטימי. הוא לגיטימי כמו הקיום של אוסטרלים או אמריקאים בארצם.

4. הנכבה

לא תשמעו על זה מהררי, אבל ב-1948 ננטשו ונהרסו מאות יישובים בארץ. 750 אלף פלסטינים, מחצית מתושבי הארץ דוברי הערבית, איבדו את בתיהם והפכו לפליטים. להרס השיטתי של 1948 ושל העשורים שחלפו מאז אין שום מקבילה ברקורד הארכיאולוגי של הארץ באלפיים השנים האחרונות. שום כיבוש – ערבי, צלבני או עות'מאני – לא הביא לעוצמת חורבן המתקרבת לזו של 1948. רק מלחמת ההשמדה בעזה בשנתיים האחרונות יכולה להתחרות בזה. אינטנסיביות ההרס ברפיח, בג'באליה ובח'אן יונס היא חסרת תקדים בהיסטוריה של הארץ.

הנכבה היא מרכיב מכונן בתודעה הלאומית הפלסטינית, כפי שהשואה היא מרכיב מכונן בתנועה הלאומית היהודית. הררי בחר לא לעסוק באף אחת משתי הטראומות. אני סבור שאין לנו ברירה – לא לפלסטינים ולא ליהודים, אלא לעסוק בשואה. אבל, כמובן, חובה עלינו לומר שהנכבה וההשמדה בעזה הן יצירי כפיה של התנועה הציונית. יהודים-ישראלים חוללו את הפשעים האלה. דיאלוג על מצע היסטורי משותף לא יוכל להתחמק משאלות של צדק ואחריות, שאולי יהוו תחליף לנקמה המבעבעת. והקשר של הפלסטינים לאדמות ולבתים בכל רחבי הארץ הוא, כמו אל-חרם א-שריף / הר הבית, תזכורת נוספת לחוסר ההיתכנות של הפרדה בין יהודים לערבים.

5. שוויון

ההבחנה החשובה של הררי היא כי בין הירדן לים חיים כיום שבעה מיליון יהודים ושבעה מיליון פלסטינים. זו תגלית לא מבוטלת לקהל קוראיו הנרחב מאוד – המאמר התפרסם לראשונה באנגלית ב"פיננשל טיימס" – ועלינו לקוות שהמציאות הזאת, הפשוטה והמובנת מאליה, תחדור בסופו של דבר לשיח הפנים ישראלי.

אבל הררי אינו מזכיר שיותר מחמישה מיליון פלסטינים, 40% מהאוכלוסייה בין הירדן לים, אינם זכאים לאזרחות משום שאינם יהודים. למיטב ידיעתי, אין עוד מדינה בעולם כיום שבה שיעור כה ניכר מילידי המקום מודרים מזכויות אזרח משום שאינם שייכים לקבוצה הלאומית או הדתית השלטת. ולכן הצעד הראשון, עוד לפני שהדיאלוג יכול להתחיל, הוא שוויון – אישי ולאומי.

הררי נופל למלכודת הקולוניאלית שממנה ניסה להיגמל, ומנסה לשכנע את הישראלים לגלות נדיבות כלפי הפלסטינים ולתת להם חלק מהארץ. אבל זכות הפלסטינים למדינה, או להשתלבות במדינה אחת כאזרחים שווי זכויות, אינה תלויה ברצונם הטוב של הישראלים. במאה ה-21, בניגוד לימי הביניים, זוהי זכות אוניברסלית וטבעית של כל אדם.

ואחרי השוויון, שצריך להיות מובן מאליו, יהיה תפקיד להיסטוריונים פלסטינים וישראלים לנהל דיאלוג על העבר, ולהקים מצע משותף שיכיל את הקהילות השונות שחיו בארץ הזאת – ראייה משותפת של העבר שתהיה הכרחית לעתיד של פיוס. הררי אינו טועה בכך שיש להיסטוריונים אחריות מיוחדת, ואין זה מקרה שההיסטוריונים כמו לי מרדכי וליאת קוזמא הם מהאמיצים שבין המתנגדים הישראלים למלחמת ההשמדה בעזה. ההיסטוריה תשפוט אותם לחסד.

יוסף רפפורט הוא פרופסור להיסטוריה של האסלאם באוניברסיטת קוויין מרי בלונדון, ומרצה על
ההיסטוריה של פלסטין / ארץ הקודש / ארץ ישראל מהתקופה הביזנטית עד התקופה
העות'מאנית. ספרו [Becoming Arab: The Formation of Arab Identity in the](#)
[Medieval Middle East](#) פורסם בימים אלה ב-Princeton University Press